

Et kjapt google-søk på «svartjord» forteller at begrepet refererer til en nesten svart, særdeles næringsrik jord som man finner på de mest fruktbare jordbruksområdene på jorda. Men definisjonen fungerer også som en samlende metafor for praksisen til kunstnergruppa Svartjord, hvis prosjekter fortøner seg som kunstneriske (mini) økosystemer der de gitte forholdene sørger for grunnlaget for det kunstprosjektet som skal vokse fram.

Med stedet som grobunn

Tekst av Monica Holmen

Svartjord, *Nothing in Excess / Drift*, Akershus Kunstsenter, 2015. Fotograf: Luca Andreotti

Svartjords arbeider tar utelukkende form som romlige installasjoner, og består ofte like mye av organiske og levende materialer – som planter og trær som må stelles – som objekter i industrielt framstilte materialer som glass og stål. I skjæringspunktet mellom det organiske og det fabrikkerte oppstår motsetninger, spenninger som kan leses i flere retninger: mellom det organiske og det industrielle, mellom den hvite kubens som kunstrom og hva den kan romme, mellom natur og kultur som to tilsynelatende definerte og avklarte størrelser.

Temaer og konsepter som trekkes inn i prosjektene, kan dessuten sees som analogier for selve gruppearbeidet, og de mulighetene som ligger i en gruppedynamikk (økologi) – ikke minst idéen om at man potensielt er sterkere sammen enn alene.

Våren 2017 er de aktuelle med utstilling under festivalen *Greenlightdistrict* i Grenlandsområdet, nærmere bestemt Spriten Kunsthall og Skien. Festivalen setter søkelys på et distrikt i endring, der kultur, rekreasjon og teknologi oppstår i kjølvannet av industrien. Som mange kanskje vet, er Grenland Norges største industriområde. PVC og plast produseres her, det er sementproduksjon, Norske Skog Union holdt til på Klosterøya, og det har vært skipsverft her. Men nå er området i endring, og en post-industriell kontekst med mange muligheter har oppstått.

– Det er helt klart mye interessant her. Ta Klosterøya for eksempel, med klosterhistorie, Ibsens fødested, frakteskipet lå her og det var mye industri. Området var lenge lukket for befolkningen, men nå åpnes det opp, og et nytt turområde og en ny bydel oppstår. Spriten Kunsthall var blant det første nye som åpnet der. At kulturen tar over et industriområde er spennende, og ikke minst uvanlig. Se bare på Oslo, der næringslivet tar over mer enn kulturen i nye bydeler.

Det enkelte stedet er alltid definerende for Svartjords prosjekter, og mye vokser fram i tiden rett før åpning, uten forhåndsdefinerte forestillinger om hvordan den endelige utstillingen vil bli. Å snakke om fremtiden er dermed noe utfordrende, og lite var også definert angående deres prosjekt til festivalen da vi møttes rett før jul. Et innblikk i metode og prosess vil derimot gi et hint om hva grenlenderne har i vente når Svartjord kommer til stedet utpå våren.

Avatarkunst

Svartjord har jobbet sammen siden studiedagene, og de forteller at samarbeidet begynte under en studietur til Berlin.

– Vi snakket om å finne et prosjektrom å jobbe i, utenfor den typiske institusjonen. Vi ville jobbe med stedsrelaterte prosjekter og romlige problem-

stillinger, og så for oss at variasjonen i de individuelle prosjektene våre kunne være et godt utgangspunkt for samarbeid.

Kunstner og kurator Marianne Zamecznic var ansvarlig for avgangsutstillingen, og konseptet var at studentene skulle presentere en utstilling før selve avgangsutstillingen, for så å presentere en såkalt avatar på MA-utstillingen. I katalogen skriver Zamecznic at avgangsutstillingen «[...] utgjør del 2: Her skal studentene ikke vise eksamensarbeidene sine, men representasjoner av de individuelle utstillingene de har laget. Disse representasjonene, som vi etter hvert har begynt å kalle avatarene, skal formidle utstillingene deres istedenfor å vise arbeidene direkte.»

– Zamecznic utfordret oss til å tenke gjennom hva som gjorde vårt prosjekt interessant, og hvorfor det skulle presenteres sånn eller slik. Hver for oss hadde vi omfangsrrike prosjekter, men det var også et konseptuelt slektskap mellom dem. Utfordringen ga energi og formen passet oss bra.

Svartjords første prosjekt var *Prindsekjøkkenet* (2014) – «utstillingen før utstillingen», før avataren. Prosjektet ble vist i et kjellerlokale i samme bygård som de nå har atelierer. *Prindsekjøkkenet* omfattet blant annet flere pallekarmer der grønnsaker ble plantet i formasjon som korresponderer med emblemet til Svartjord:

– Det var mais i midten, deretter bønnestengler, og til slutt squash i hvert hjørne av karmen. Vekstene kalles «de tre søstre» fordi de drar nytte av hverandre: Maisen gir bønnene noe å klatre på, bønnene sørger for nitrogen i jorda som de andre plantene trenger, og squashen sprer seg langs bunnen og blokkerer sola slik at ugress ikke gror. Vi erstattet også en plante i hver pallekarm med en blå orkidé, for slik å introdusere et usikkert element.

Det var først og fremst planteprosjektet som var fellesprosjektet i *Prindsekjøkkenet*. I tillegg viste gruppa individuelle arbeider. Siden den gang har praksisen deres blitt stadig mer spisset til felles prosjekter.

Oppfølgeren – altså avataren – ble vist på avgangsutstillingen i juni 2014. I et mørkt avlukke på KHiO, under tittelen *Prindsekjøkkenet II (Refractive Memory)*, viste Svartjord en installasjon bestående av projeksjoner med bildemateriale fra den opprinnelige *Prindsekjøkkenet* – altså en form for avatar av det første *Prindsekjøkkenet*. Planter var en del av installasjonen også her, og har siden blitt en gjenganger i deres prosjekter.

Forførende forgjengelighet

Essensen i Svartjords arbeider er likevel ikke så mye planter, som det stedsspesifikke. Prosjektene er

Svartjord, *Nothing in Excess / Drift*, Akershus Kunstsenter, 2015. Fotograf: Luca Andreotti

uløselig knyttet til stedet der de vises – uten det hadde de ikke blitt til.

Hva er det med det stedsrelaterte og de rammene som det medfører, som tiltaler dere?

– Det er nok forgjengeligheten i det, at det i prinsippet ikke kan flyttes. Metodisk sett er det også gøy å jobbe slik, å starte fra ett konkret sted. Å jobbe ut fra ett bestemt sted er som å få en godtepose hver gang, men vi vet aldri hva vi får eller hva vi ender opp med. Blir det noe med naturen, artsmangfoldet, arkitekturen eller noe helt annet? En liten ting kan bli veldig stor.

– Det er også praktisk å jobbe ut fra et sted. Det har sine utfordringer å jobbe fire personer sammen, så når vi først er samlet *on site* jobber vi veldig effektivt.

Ikke minst er det en tilnærming som i følge Svartjord ikke nødvendigvis krever mye forkunnskap.

– Gjennom *open source*-metode tilegner vi oss nødvendig kunnskap underveis. I gruppa snakker vi mye om det å være åpen i alt og en selv, å ta med til et prosjekt det man har, men også ta med ut igjen det som måtte være relevant for egen praksis.

Avhengig av stedet og hvilken retning prosjektet tar, kartlegger og henter Svartjord inn det som trengs av kunnskap. Slik får de innsikt i mye smal kunnskap, og kommer i kontakt med hjelpsomme fremmede. De har blant annet lært hvordan en kan gro sopp, og en økobonde har dyrket bønneplanter for dem.

– En gang trengte vi også en robotgressklipper til en utstilling i Billedhuggerforeningen. Vi ringte rundt, fikk napp hos Husqvarna, og en snill fyr kjørte den ut til oss. Til samme prosjekt trengte vi også 50 kvadratmeter med rullegress, det fikk vi også levert. Det er mye goodwill der ute, folk er veldig hjelpsomme.

– Vi har etablert en del metoder som åpner for og legger til rette for triggere til neste prosjekt. Alle prosjektene springer på en eller annen måte ut av hverandre. Vi er opptatt av gjenbruk og prøver å ta med oss materialer videre. Slik oppstår nye ting, visuelle sykluser.

Dermed er idéen fra avgangsutstillingen om avataren underliggende for det Svartjord gjør. Prosjektene biter så å si hverandre i halen – det første frøet til et nytt prosjekt såes kanskje allerede i det foregående prosjektet.

Men hvordan begynner egentlig et prosjekt – rent konkret?

– Vi drar dit det skal være, kaster ut idéer, og det er gjerne tusen dårlige ideer før vi lander på én bra. Det er kontinuerlig dialog i gruppa og kompromissene er mange, men det skjerper prosjektene.

Selve stedet for utstillingen utgjør et tema, en slags anekdote for prosjektet.

– Vi samler informasjon i bølgevis, uten filter, kun observasjon, før vi luker ut det vi til slutt inkluderer i utstillingen. Stedet skal sette premissene, og vi passer på å ikke ta med oss eventuelle idéer om stedet på forhånd.

Edelgran og østerssopp

Da de etter avgangsutstillingen fikk invitasjon til å stille ut ved Akershus Kunstsenter på Lillestrøm, var det første de gjorde å reise dit.

– Vi tok selve bygget i nærmere øyesyn, og gikk rundt i byen og området rundt. Vi utforsket formen på Lillestrøm, historien til Nitelva som renner langs byen og dens meander. Meanderen ble til en koreografi i utstillingen, og vannføringen i elva var utgangspunktet for et lydspor som var inkludert i utstillingen. Vi filmet arkitekturen i byen, som ble til konkrete videoprojeksjoner i utstillingen. Deretter ble utstillingen filmet, så ble abstrahert i en siste installasjon som ble til nesten bare lys.

I utstillingen var det også en rekke forskjellige vekster, deriblant en koreansk edelgran, urter, epletre, blåbærbusker og en østerssopp. Ute på trappa sto to bønneplanter.

– Vi ville ha med plante-prosjektet fra Prindsekkjøkkenet videre, som en diskusjon rundt hva plantene er. I denne utstillingen var også Forest Gardening-konseptet sentralt.

Forest Gardening er et vedlikeholdsfritt og bærekraftig plantebasert matproduksjons- og agroskogsbruksystem. Visse typer vekster og planter utgjør vesentlige deler, som frukt- og nøttrær, busker, urter, slyngplanter og årlige grønnsaker. For at systemet skal fungere optimalt, må de ulike vekstene plantes sammen slik at de kan dra nytte av hverandre – ikke helt ulikt «de tre søstre» nevnt tidligere.

– Hensikten med samplanting er at plantene skal fungere som en skog, at systemet skal klare seg selv, med minst mulig inngripen.

Svartjord gikk imidlertid litt imot prinsippet: De tok med alle elementene, men valgte å skille dem fra hverandre. De ulike delene ble holdt adskilt med geometriske beholdere i tre og pleksiglass, former blant annet hentet fra arkitekturen rundt i Lillestrøm.

Å skille plantene her fungerte på samme måte som da de valgte å plante en orkidé i hver av pallekarmene i Prindsekkjøkkenet: Et fremmed moment introduseres.

– Gjennom å introdusere et usikkert moment, eller å ta et grep som går i mot et tenkt system eller orden, forsøker vi å stille spørsmål ved vår forestilling om det harmoniske ved naturen.

Monokrom

I 2016 gjorde Svartjord et prosjekt under ganske andre forhold, og det første uten vekster. *Scattered*

Echo fant sted i Prosjektrum Carl Berner, et visningsrom lokalisert på t-bane-stasjonen Carl Berner i Oslo.

– Vi fikk vite at visningsrommet er en kube inne i en grotte, som man kan klatre opp på. Vi fikk lov til å gjøre det, og dermed begynte praten, idéer ble kastet ut.

Det er et nakent rom der firkantede former dominerer. Plater i taket og rister foran lampene forsterker rutenettet. Det er også et lukket rom, der besøkende er henvist til å betrakte kunsten på avstand. I *Scattered Echo* dominerte geometriske former i form av objekter og projeksjoner.

– Det skyldes rommet i seg selv, som preges av geometriske og enkle former. Alle elementene ble malt i samme farge, slik at hele rommet sto fram som en monokrom, og rommet ble bygget opp ut fra et diorama-perspektiv. For oss er det en slags fenomenologisk undersøkelse av grotten.

– Her som alle andre steder handler det om undersøkelse av et sted, det er der det begynner. Og så ender det ofte opp i en utforskning av forholdet kultur/natur.

Nettopp – og da gjerne understreket med veksters tilstedeværelse. Men i Prosjektrum Carl Berner var ikke plantene inkludert. Hvor var de?

– De var tatt helt ut. Installasjonen var mer som et grosted der plantene potensielt kunne ha vært med. Samtidig fungerer på sett og vis alle våre prosjekter som ett stort felles prosjekt, der noen elementer alltid inkluderes, som plantene. De er med i helheten.

Å definere grenser

Jeg husker da dere stilte ut på Akershus Kunstsenter: Blåbærbuskene, treet og urtene måtte vannes, soppen sprayes og dens utvikling dokumenteres. En utstilling litt utenom det vanlige å vedlikeholde, men som blant annet ble belønnet med bønner til lunsj i perioden dere stilte ut. Et utvidet samarbeid mellom kunstnere og institusjon.

– Planteprosjektene er mest av alt en metafor for å ta vare på noe sammen. For hva skjer med plantene når man putter dem inn i et kunstrom? Å så et frø er ingen sak, men å gro dem fram og holde liv i plantene som vokser, er noe helt annet. Når de blir del av en utstilling, hvem har da ansvaret for dem? Det er en problemstilling som vi fascineres av.

Gitt rollen som vekster ofte har i Svartjords prosjekter, kan en fort ledes til å tro at dette handler om økologi, forstått som miljø og naturvern – et inntrykk som forsterkes av planter satt opp mot industrielt framstilte objekter som pleksiglass og trekasser. Det er imidlertid ikke helt tilfelle.

– Folk leser oss ofte inn i en slags økologisk naturkontekst, men vår intensjon er mer å under-

søke økologi som et omfattende begrep som rommer eksempelvis kollektivitet og samarbeid, utforskning av hvor grensene for et naturmateriale går (jfr. Dark Ecology*), og hvordan disse begrepene forholder seg til og kan endre seg i en kunstkontekst.

– I ytterste konsekvens handler nok våre prosjekter om relasjonene mellom mennesker, mellom planter og mennesker, og forholdet natur/kultur. Motsetningene mellom plantene og objektene i pleksiglass og tre stiller spørsmål ved hvordan man ser på de menneskelagde materialene. Hvor stopper naturen når et objekt som er tilvirket i tre, strengt tatt har sin opprinnelse i naturen? Hvem trekker grensene? Og hva kan oppstå dersom man slutter å sette skiller?

Avslutningsvis forteller Svartjord at de nok mer problematiserer selve *skillet* mellom natur og kultur, framfor å se på hva som er natur og hva som er kultur. Dette er underliggende i alle deres arbeider.

– Hvilken rolle spiller menneskelig inngripen i en slik orden, og i forlengelse av det et kunstnerisk prosjekt? Vi stiller nok like mange kritiske spørsmål til oss selv, som til det vi tematiserer i prosjektene. ●

*Idéen om Dark Ecology springer ut fra idéen om at økologien er svart, slik den amerikanske teoretikeren Timothy Morton har argumentert for. Dark Ecology krever at vi reflekterer over våre relasjoner til alt rundt oss, så vel natur som mennesker. Økologien tar ikke hensyn til mennesket, og en konvensjonell forståelse av naturen har ingen plass her. Konsepter om natur og økologi må retenkes, og i dag skjer det for eksempel gjennom samtidskunst og filosofi. Se også www.darkecolony.net, om det pågående forsknings- og kunstprosjektet Dark Ecology.

Svartjord er en Oslobasert kunstnergruppe som ble opprettet i 2014. Gruppen består av Luca Andreotti (1979), Yola Maria Tsolis (1981), Siren Elise Dversnes Dahle (1986) og Mari Østby Kjöll (1983). Andreotti, Tsolis, Dversnes Dahle og Østby Kjöll har alle mastergrad fra Kunsthøgskolen i Oslo, avdeling kunstfag, i 2014. Som gruppe taler Svartjord med én stemme, og siden medlemmene gikk ut fra Kunsthøgskolen i Oslo i 2014, har gruppa rukket å gjøre flere utstillinger. De er aktuelle med et prosjekt på Spriten Kunsthall under Kunstfestivalen *Greenlightdistrict* 11.–14. mai 2017